

ДЕМОГРАФСКИ ПРОБЛЕМИ ОПШТИНЕ АЛИБУНАР¹

DEMOGRAPHIC PROBLEMS OF MUNICIPALITY ALIBUNAR

Милка Бубало-Живковић*, Тамара Лукић*, Бојан Ђерчан*

Примљено: 15.07.2012. | Прихваћено: 20.10.2012.

РЕЗИМЕ: *Простор Баната је суочен са проблемима депопулације још од седамдесетих година 20. века. Велики је број радова који третирају проблематику пограничних општина и депопулацију посебно тог, пограничног дела Баната. У овом раду аутори су имали намеру да укажу на проблеме који се дешавају у општинама централног дела јужног Баната. Као представник узета је општина Алибунар, која је између већих јужнобанатских центара, Вршца и Панчева. У раду се анализирају узроци депопулације, природно и механичко кретање становништва, као и последице депопулације, промене код контингентата становништва. Обухваћен је период од 1961. године, значи време када још није било изражено смањење природног прираштаја и емиграције, па до почетка 21. века, када је депопулација попримила озбиљне размере.*

Кључне речи: *депопулација, Банат, Алибунар*

Abstract: *Banat area has been faced with the problems of depopulation since 1970s. There is a large number of papers related to this issue, especially in Banat border region. In this paper the authors intend to emphasize the problems that have been occurred in the municipalities of the central part of the Southern Banat, Pančevo and Vršac. This paper analyzes the depopulation causes, natural growth, migrations and consequences of these as well as the the depopulation changes in quotas. It has been covered the period since 1961. Therefore, it has not been pronounced the decrease in population growth and migration yet. At the beginning of twenty-first century, the depopulation has taken serious proportions.*

Keywords: *Depopulation, Banat, Alibunar*

¹ Рад је део пројекта 114-451-2644/2012-01 који је финансиран од стране Покрајинског секретаријата за науку и технолошки развој АП Војводине.

* Др Милка Бубало-Живковић, ванредни професор, Др Тамара Лукић, доцент, Бојан Ђерчан, асистент, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Трг Доситеја Обрадовића 3, Нови Сад, Correspondence to: miladin32dus@yahoo.com

УВОД

Општина Алибунар се налази у јужном делу Баната. Административно припада Јужнобанатском округу, као и још седам општина (Пландиште, Вршац, Бела Црква, Ковин, Панчево, Опово и Ковачица). Алибунарска општина је смештена у средишњем делу округа и граничи се са свим поменутиим општинама округа осим општине Опово. На север-северозападу општина Алибунар излази према Средњобанатском округу и граничи се са општином Сечањ. Захвата површину од 14,1% укупне површине Јужнобанатског округа (Јужнобанатски округ, 1997). Територију општине Алибунар пресецају две значајне саобраћајнице, магистрални пут Београд–Алибунар–Вршац–Моравица–Темишвар и железнички пут истог правца. Поред ових путева ту су и путеви локалног карактера који центар општине повезују са другим насељима у општини. Само насеље Алибунар је на контакту три различите природне средине (Банатски песак, банатска лесна зараван и пространи источнобанатски ритови) (Ђурчић, 2010), што је погодновало његовом опстанку и развоју. Међутим, слабо насељена околина онемогућила је интензивнији развој како центра општине, тако и целе општине Алибунар.

ПРОМЕНА БРОЈА СТАНОВНИКА

Поуздани подаци о промени броја становника у општини Алибунар, као и у осталим војвођанским општинама, потичу из 1869. године. Било је случајева бележења популације и раније, међутим, ти подаци су мање поуздани, а не могу се ни пратити у континуитету. Од 1869. године становништво је морало да буде бележено, што је било условљено чињеницом да је Аустро-угарским споразумом прихваћено уставно-парламентарно уређење које у систем управљања уводи и евиденцију кретања броја становника на основу организованих пописа. Крајњи циљ ових пописа на територији Аустроугарске имао је политички и економски карактер (Група аутора, 1997). Наиме, циљеви власти су биле организоване миграције ка појединим деловима Монархије и на тај начин формирање жељене етничке структуре, а потом им је био циљ и економски развој неразвијенијих крајева.

Од 1869. године до данас обављено је 15 пописа становништва на војвођанском простору. Углавном је десетогодишњи међупописни период, међутим, било је случајева када је период између пописа био и знатно дужи или краћи, што су реметили ратови. Поред тога, до Другог светског рата пописи су бележили „присутно“, а каснији пописи „стално настањено“ становништво. Због разлике у методологији обраде података, тешко је адекватно извршити анализу.

Према првом званичном попису, у општини Алибунар је живео 27.151 становник, а на последњем попису 2011. године је забележен мањи број становника за 7.371 лице, тако да је тада било присутно 19.780 становника. Годишње опадање броја становника у овом периоду је било за око 52 лица.

Опадање популације није било континуирано током посматране 141 године. У периоду од 1869. године до 1961. пописи су бележили повећање броја становника,

Табела 1. Број становника општине Алибунар у периоду 1869-2011. година**Table 1.** Number of inhabitants Alibunar during period 1869-2011 year

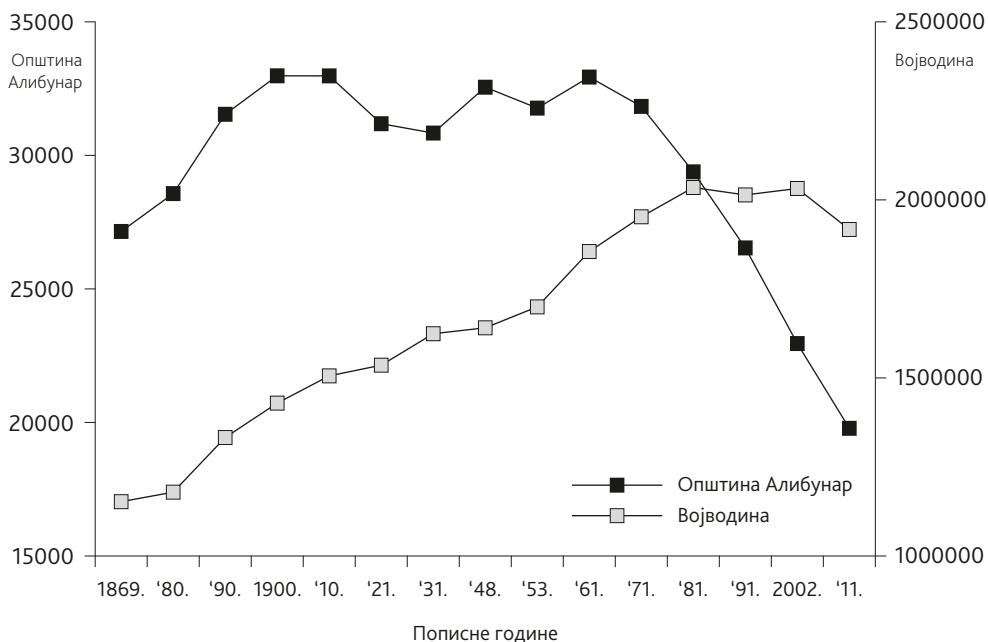
Година	Број становника	Ланчани индекс	Базни индекс
1869.	27.151	-	100,0
1880.	28.569	105,2	105,2
1890.	31.538	110,4	116,2
1900.	32.979	104,6	121,5
1910.	32.976	100,0	121,5
1921.	31.186	94,6	114,9
1931.	30.835	98,9	113,6
1948.	32.552	105,6	119,9
1953.	31.770	97,6	117,0
1961.	32.932	103,7	121,3
1971.	31.833	96,7	117,2
1981.	29.383	92,3	108,2
1991.	26.535	90,3	97,7
2002.	22.954	86,5	84,5
2011.	19.780	86,1	72,9

Извор: Ђурчић. С, 1996; Попис становништва, домаћинства и станова у 2002.г., Упоредни преглед броја становника 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. Републички завод за статистику, Београд, 2004; Попис становништва, домаћинства и станова у Републици Србији 2011, Први резултати, Републички завод за статистику, Београд, 2011.

уз присуство смањења популације у време ратова (Првог и Другог светског рата) и у време велике светске кризе 1929. године, када је дошло до одсељавања становника, док је од пописа 1971. године константно смањење броја становника у алибунарској општини. Године 1991. у овој општини забележен је најмањи број становника у посматраном периоду до тада. Пописи након 1991. године показују да је дошло до још већег опадања броја становника (табела 1).

У истом периоду, на простору Војводине број становника се константно повећавао до 1981, а након тога бојно стање војвођанске популације варира. У периоду 1981-1991. смањен је број становника за 16.606, а у наредном периоду 1991-2002. година порастао је број становника за 18.103 лица. Овај пораст је последица миграција деведесетих година. Да није било тог досељавања сигурно би број становника на том попису био нижи него на претходном, првенствено због негативног природног прираштаја, али и због одсељавања. У последњем међупописном периоду у Војводини је опао број становника за 115.103 лица. Већ на том попису се примећује да имиграција деведесетих година није битније утицала на промену демографске слике на овим просторима (графикон 1).

Још од почетка 20. века (попис 1910) у неким насељима алибунарске општине је почео да опада број становника (Алибунар, Владимировач, Добрица, Иланца, Нови Козјак и Селеуш). Већ на наредном попису, 1921. године, сва насеља општине

Графикон 1. Промене броја становника Војводине и општине Алибунар од 1869. до 2002. године

Figure 1 Changes in the number of inhabitants in the municipality Alibunar of the 1869-th to 2002-th year

су имала мањи број становника у односу на претходни попис. Од тада је кренуо лагани ток депопулације у насељима. Једино је насеље Банатски Карловац након Другог светског рата имало значајнији пораст броја становника, чак за 2.197 лица. Том порасту су највише допринели колонисти који су овде досељени највише из Старовлашког краја, а нешто и из Јужне Србије и Македоније. До осамдесетих година 20. века број становника у насељима варира. Шездесетих и седамдесетих година је долазило још до пораста броја становника у неким насељима (у Алибунару због развоја централних, односно управних функција, у Банатском Карловцу због развоја индустрије и Јаношику због отварања погона индустрије нафте). Сва остала насеља су имала минималан пораст броја становника или је долазило до опадања. Од осамдесетих година је дошло до регресије броја становника у свим насељима.

РАЗМЕШТАЈ СТАНОВНИШТВА

Размештај становништва зависи од броја становника и то управо сразмерно, а обрнуто сразмерно је зависан од површине атара насеља. То говори да већи број становника има за последицу већу густину становништва и обрнуто, а што је већи атар насеља то је густина мања и обрнуто. Поред ових математичких показатеља

Табела 2. Аритметичка густина насељености у Војводини, општини Алибунар и насељима општине Алибунар од 1948. до 2011. године
Table 2. *Arithmetic density in Vojvodina, municipality Alibunar and Alibunar settlements since 1948 to 2011*

	Површина (km ²)	Аритметичка густина насељености (ст/км ²)									
		1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.		
Војводина	21.805	76,2	78,9	86,1	90,7	94,5	93,5	94,4	87,9		
Општина Алибунар	286,1	113,8	111,1	115,1	111,3	102,7	92,8	80,2	69,1		
Алибунар	46,5	77,7	81,9	79,6	84,9	81,7	80,3	73,7	62,0		
Бан. Карловац	14,1	414,1	368,1	427,6	445,2	448,5	446,1	413,1	360,8		
Владимировац	47,2	96,6	96,9	100,6	97,1	108,2	96,2	87,1	81,1		
Добрица	30,9	86,2	85,1	84,6	76,8	64,8	52,4	43,4	34,2		
Иланџа	31,1	100,8	93,2	94,2	90,3	78,1	65,1	55,6	45,3		
Јаношк	6,8	187,1	187,3	214,5	217,5	200,6	179,1	171,2	141,4		
Локве	36,7	113,9	115,6	115,5	104,1	95,6	80,9	54,5	46,7		
Николинци	23,0	124,3	122,4	117,9	103,2	82,7	71,0	53,8	48,4		
Н. Владимировац											
У хатару Владимировца											
Нови Козјак	14,6	98,5	96,7	97,6	87,6	80,0	68,1	52,5	44,0		
Селеуш	34,9	65,2	62,7	65,4	60,7	50,5	42,9	38,4	30,9		

на размештај становништва утиче и рељеф, као и педолошки састав терена, а и хидрографске карактеристике. Општина Алибунар се налази на Банатској пешчари, ласној заравни и лесној тараси. Највећа насеља су на контакту леса и песка и то Банатски Карловац, Алибунар, Владимировац и Николинци.

Густина насељености у Војводини је после Другог светског рата у сталном порасту, са малим осцилацијама. Од 1948. године до 1981. године је густина становништва у Војводини повећавана, а потом је мало смањена, да би 2002. године поново имала вредност као и 1981. године. У општини Алибунар је, све до 1991. године густина становништва била знатно изнад покрајинског просека и кретала се од 113,8 ст/км² у 1948. до 102,7 ст/км² у 1981. години (табела 2). Али након 1981. године, густина је била у сталном паду, тако да је испод покрајинског просека и 1991. и 2002. године.

У зависности од броја становника и величине атара насеља густина становништва у алибунарској општини је различита. Године 1948. највећа густина је била у насељу Банатски Карловац и износила је 414,1 ст/км², а најмања у насељу Селеуш 65,2 ст/км². Након Другог светског рата у неким насељима (Добрица, Иланца, Николинци и Селеуш) долази до константног опадања густине становништва, док је у осталим насељима најпре расла густина становништва, а потом опадала. Најчешће је опадање од 1981, а има и насеља у којима је опадање од 1991. године или 1971. И на крају посматраног периода највећу густину становништва у насељу има Банатски Карловац, а најмању Селеуш. Насеље Алибунар, које је и центар општине, у целом послератном периоду имало је мању густину становништва него што је општински просек. Само насеље Селеуш је 1948. године имало мању густину становништва него што је било у центру општине, док су сва друга насеља имала већу густину. У Алибунару је дошло до опадања густине, али не тако интензивно као у већини других насеља. Године 2002. је чак шест насеља (Добрица, Иланца, Локве, Николинци, Нови Козјак и Селеуш) имало мању густину него сам Алибунар. Банатски Карловац и Јаношик су имали и даље велику густину становништва, док је у Владимировцу густина становништва било мало виша него у насељу Алибунар. Мала површина атара насеља је највише утицала да у ова два села буде велика густина становништва.

УЗРОЦИ ДЕПОПУЛАЦИЈЕ – ПРИРОДНО И МЕХАНИЧКО КРЕТАЊЕ СТАНОВНИШТВА

Главни разлози депопулације су низак природни прираштај и емиграција становништва. Природно кретање становништва се прати од 1963. године у континуитету. У књигама ДЕМ-1 се бележи број живорођених, а у књигама ДЕМ-2 број умрлих. Ова статистика се још назива и витална статистика. Природно кретање становништва зависи од живорођених и умрлих. Међутим, на њих утиче низ фактора. На наталитет утиче фартилни контингент, односно број жена које су способне да рађају. Поред тога утичу и други фактори – економски, културни, социјални. Са друге стране, умирање зависи од нивоа здравствене културе, живот-

ног стандарда, генетских предиспозиција, итд. (Група аутора, 1997; Бубало-Живковић, Ђерчан, 2010).

Општина Алибунар је депопулацијска општина јужног Баната, на шта је указано у претходним анализама. У периоду од педесет посматраних година популација је смањена за 13.152 лица. На смањење броја становника утицао је природни прираштај, око 20,0%, и емиграција, око 80,0%. У том периоду је рођено 15.690 лица, умрло 19.741 лице те природног прираштаја није ни било, односно он је био негативан и износио је -4.051 . Стопа наталитета је у првој деценији (1961-1970) износила 13,6‰, а у том периоду је био и највећи број рођених (4.401 лице). У наредним деценијама је уследио лагани пад броја рођених. Током деведесетих година, рођено је само 2.739 лица, што је за око 38% мање у односу на број живорођених током шездесетих година. Стопа наталитета је током деведесетих година износила 10,1‰. У последњој декади посматраног периода рођено је само 1.865 лица, што је само око 40% рођених шездесетих година.

Апсолутни број умрлих је порастао са 3.530 током шездесетих, на 4.624 лица током деведесетих година (када је био максимум), те је стопа морталитета повећана са 10,9‰ на 17,0‰. Највећи раст стопе морталитета је у периоду од осамдесетих до деведесетих година, чак за 3,2‰. Потом видимо стагнацију на почетку 21. века или опадање у апсолутним бројевима. Смиривање ратних дешавања на овим просторима је свакако утицало на смањивање броја умрлих.

Стопа природног прираштаја, као резултат разлике стопе наталитета и морталитета, имала је пад током читавог периода, са благим растом понеких година. Међутим, пораст стопа природног прираштаја неких година није утицао на глобално побољшање природног кретања становништва у алибунарској општини. Наиме, у првој трећини шесте деценије 20. века стопе природног прираштаја су имале највеће вредности у посматраном периоду. Године 1963. стопа природног прираштаја је износила 3,5‰, а у читавој деценији (1961-1970) стопа је износила 2,7‰. Међутим, у алибунарској општини је, знатно пре него на простору Баната, стопа природног прираштаја опала испод нуле. Већ је 1971. године стопа износила $-0,5‰$. Наредне две године је стопа природног прираштаја била позитивна, да би од 1974. до 1976. године опала испод нуле. Године 1977. је била минимално у плусу, свега 0,5‰. И од 1978. године је стопа константно негативна са посебно великим падом од 1988. до 1992. године и од 1994. до 2000. године, тако да је у последњој деценији посматраног периода стопа износила $-6,9‰$. Године 2001. је минимално повећана стопа природног прираштаја, што је чест случај и у другим војвођанским општинама, као последица имиграција деведесетих година (Ђурђевић, Бубало, 1997; Бубало-Живковић, Плавша, 2001).

У насељима алибунарске општине је неповољно природно кретање становништва. Сва насеља имају пад стопа наталитета, а посебно она која су лошије саобраћајно повезана са центром општине и другим већим центрима Баната и Покрајине. Стопе наталитета су имале велики пад у Банатском Карловцу, Владицировцу, Добрици, Иланци и Јаношику, док је знатно мањи пад наталитета забележен у насељима Локве, Николинци и Селеуш. Поред положаја у односу на центар општине, велики утицај на стопе наталитета у овим насељима имала је

Табела 3. Природно кретање становништва у општини Алибунар и у Војводини од 1961. до 2011. године
Table 3. Natural increase of the municipality Alibunar and in Vojvodina since 1961 to 2011

	1961-1970.		1971-1980.		1981-1990.		1991-2001.		2002-2011.		
	1*	2*	1	2	1	2	1	2	1	2	
Наталитет	Број	4401	268255	3596	280888	3089	258822	2739	230906	1865	189641
	%	13,6	14,1	11,7	14,1	11,0	12,8	11,1	11,4	8,7	9,6
Морталитет	Број	3530	175430	3735	210983	3866	244817	4624	311941	3986	289924
	%	10,9	9,2	12,2	10,6	13,8	12,1	18,7	15,4	18,7	14,7
Природни прираштај	Број	871	92825	-139	69905	-777	14005	-1885	-81035	-2121	-100283
	%	2,7	4,9	-0,5	3,5	-2,8	0,7	-7,6	-4,0	-10,0	-5,1

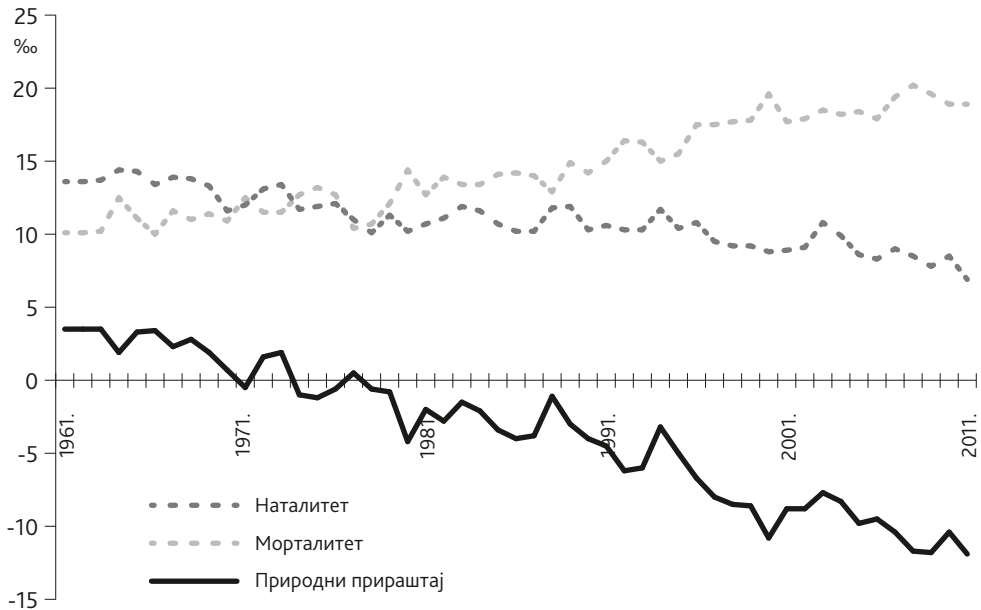
*1 - Алибунар, 2 - Војводина; Извор: Покрајински завод за статистику, ДЕМ-1 и ДЕМ-2, Нови Сад.

и национална структура. Наиме, у насељима са већима падом наталитета преовлађује српско становништво, осим у насељу Јаношик где је већинско словачко становништво. Знатно мањи пад стопа наталитета је у насељима где преовлађује румунско становништво, као што су Локве, Николинци и Селеуш. Опадање наталитета је логична последица пада броја становника, а тиме и опадања броја склопљених бракова (Ивков, Бубало-Живковић, Пашић, 2010)

Стопе морталитета су опале у свим насељима, а посебно у онима која су слабије повазана са градским центрима, тако да су у неким насељима за педесет година стопе морталитета удвостручене (Банатски Карловац, Добрица, Јаношик, Локве и Нови Козјак).

Сходно оваквом кретању стопа наталитета и морталитета у насељима алибунарске општине и стопе природног прираштаја су имале велики пад. Четири насеља су још током шездесетих година имала негативне стопе природног прираштаја. Седамдесетих година број насеља са оваквим карактером стопа се удвостручио. Иста је ситуација и осамдесетих година, да би деведесетих година сва насеља била са негативним стопама природног прираштаја. Најнижа вредност стопа деведесетих година, је у највећем насељу алибунарске општине, Банатском Карловцу, док је у 50% насеља негативна вредност стопе прешла 10,0%. Иста тенденција је настављена и на почетку 21. века, када су стопе још више опале. С обзиром на досадашњи ток стопа природног прираштаја, сигурно је да ће оне бити и ниже јер је мали број досељеника током деведесетих година у насељима алибунарске општине. Поред тога, економска ситуација у земљи не утиче на значајније промене у привреди, које имају велики утицај на природно кретање становништва (Бубало-Живковић, 2003; Плавша, Бубало-Живковић, 2002).

Графикон 2. Стопе наталитета, морталитета и природног прираштаја од 1961. до 2011. године (у %о)

Figure 2. Birth rate, death rate and population increase since 1961. to 2011. year (per %о)

И поред извесног броја досељених становника по појединим међупописним периодима, депопулација је евидентана. Углавном је то било досељавање са подручја исте општине или из сеоских насеља других општина. Одсељавање је знатно интензивније него досељавање, тако да ни природни прираштај не може да компензује толики пад броја становника. Како видимо у табели 4, емиграција је доминантна у целом посматраном периоду, од шездесетих година. На простору општине је у првој декади (1961-1970) посматраног периода досељено 1.562 лица, али је забележен пад броја становника и емиграција са стопом од 17,0%. У наредним декадама је био мањи број досељених (друга декада 1.189, а трећа 1.232), а расле су стопе емиграције (19,8%о и 21,2%о). У периоду 1991-2001. број досељених је порастао на 2.418 лица. Међутим, овај раст је последица досељавања 1.242 лица са простора бивших република, тако да је покрајинских миграната било 1.178, што је мање него у претходним периодима. А стопа емиграције је порасла на 23,8%о. Миграната који су одсељени у иностранство је 961, у периоду 1991-2001, док их је у ранијим периодима било знатно мање. Тако је у периоду 1981-1990. одсељено у иностранство 544 лица, а у периоду 1971-1980. 567 лица, а у претходном периоду 1961-1970. одсељено је само 163 лица (Републички завод за статистику, 2009).

У насељима алибунарске општине постоје разлике у величини, односно интензитету емиграције. Више фактора има утицаја на миграционе процесе, а међу њима су положај насеља у односу на саобраћајне комуникације и етнички састав становништва. Већи број досељених је у насељима где доминира српско стано-

Табела 4. Стопе миграционог салда у насељима општине Алибунар (у ‰)**Table 4.** Net migration rate in the municipality Alibunar (in ‰)

	1961-1970.	1971-1980.	1981-1990.	1991-2001.	2002-2011.
Општина Алибунар	-17.0	-19.8	-21.2	-25.5	-23.6
Алибунар	-8.0	-14.6	-14.5	-21.2	-27.7
Бан. Карловац	-11.4	-11.4	-12.7	-18.5	-20.3
Владимировац	-19.5	-1.1	-22.6	-22.6	-17.3
Добрица	-22.3	-26.9	-30.7	-26.6	-34.2
Иланџа	-18.1	-23.3	-26.9	-25.2	-27.3
Јаношик	-18.9	-21.7	-22.9	-17.4	-26.6
Локве	-21.6	-17.9	-24.7	-49.2	-24.4
Николинци	-25.2	-31.4	-24.8	-37.4	-22.4
Нови Козјак	-19.0	-19.2	-23.4	-33.9	-24.4
Селеуш	-19.7	-27.3	-26.0	-21.6	-29.7

вништво (Алибунар, Владимиовац и Банатски Карловац), него у насељима где доминирају Румуни (Локве, Николинци и Селеуш) или у насељу Јаношик где је највише Словака. Интензитет досељавања је смањиван и у насељима по међупописним периодима и у периоду 1991-2001. би био најмањи да није било принудних миграција са простора република бивше Југославије. Преко 95% свих досељених у међупописном периоду 1991-2001. били су избеглице. У Банатском Карловцу и Владимиовцу су око 70% свих досељених у поменутом периоду избегли, у Алибунару око 39%, у Новом Козјаку око 25%. У осталим насељима је знатно мањи проценат удела избеглица у укупно досељеним између 1991. и 2001. године (Локве – око 3%). Међутим, и поред тог досељавања деведесетих година, емиграција је била најприсутнија у готово свим насељима. У Локвама је достигла вредност од 41,2‰.

ПОСЛЕДИЦЕ ДЕПОПУЛАЦИЈЕ – ПРОМЕНЕ КОД КОНТИНГЕНАТА СТАНОВНИШТВА

Као последице депопулације на простору алибунарске општине анализираћемо контингенте становништва (предшколски и школски, радни и фертилни контингент) који су у зависности од промена полно-старосне структуре, старења становништва, повећања индекса старости, и др. (Бубало-Живковић, Ђурђевић, Драгин, 2008). Контингенти су анализирани до 2002. године, пошто нема још званично објављених резултата пописа 2011. године за полно-старосну структуру на основу које добијамо податке о контингентима становништва.

Предшколски и школски контингенти – У овом контингенту је младо становништво до 15 година старости, односно до завршетка основне школе. Анализа овог контингента се ради због разматрања планова и потреба за организовање

школских установа. Пратећи кретање укупног броја становника и овај контингент има сличан ток. На попису 1961. године ова популација је чинила 26,1%. Од тада је стално смањивање и броја и удела ове популације у укупном становништву. Удео ове популације у укупној је 16,3% у 2002. години. Како ће овај контингент изгледати у наредном периоду највише зависи од стања социо-економских услова који се на директан или индиректан начин одражавају на подизање деце, а посредно на наталитет (Кицошев, 1999).

Табела 5. Предшколски и школски контингент у општини

Table 5. *Preschool and school contingent in the municipality*

Година пописа	Број	%
1961.	8.581	26,1
1971.	6.465	20,3
1981.	5.355	18,2
1991.	4.605	17,4
2002.	3.744	16,3

У насељима Банатски Карловац и Јаношик су били највећи проценти предшколског становништва у укупном (35,2% у Банатском Карловцу и 33,7% у Јаношику) по подацима пописа 1961. године. У посматраном контингенту је била петина становништва насеља Николинци (20,2%) и Селеуш (21,7), значи, знатно испод просека општине. До 2002. године удео школског становништва у укупном је опао на 13,5% у насељима Иланца и Нови Козјак, где је био и минимум у општини. Највећи проценат је био у насељима Владимирци (18,9%) и Селеуш (18,4%).

Фертилни контингенти – Овом контингенту припадају жене од 15 до 49 година, тј. жене које су у узрасту физиолошке зрелости и способности за рађање. Као последица демографског тренда опадања броја становника и фертилни контингент је у сталном паду. Године 1971, 8.441 жена била је у фертилном периоду или 52,1% од укупног броја женске популације, међутим, до 2002. године њихов број је опао за 41,5% и било их је свега 4.935, или 42,0% од укупног броја. Према томе, судећи по релативним износима, смањење веће од 40% је више него забрињавајуће, што је последица сложених процеса билошког и социјалног карактера. Поред општине Алибунар, слична је ситуација и у још неким општинама на територији Баната, и то: Нова Црња, Житиште, Сечањ, Пландиште и Чока. Повољнија ситуација је само у већим општинама које имају повољнији положај и то: Кикинда, Вршац, Зрењанин, Панчево (Кицошев, Бубало-Живковић, Ивков, 2006).

Године 1961. фертилни контингент је био најмањи у насељима Добрица (47,0%) и Селеуш (47,7%). Мање од половине женске популације која је у фертилном контингенту било је и у насељима Иланца, Јаношик и Николинци, док је највише било у насељу Банатски Карловац (61,0%). До 2002. године у свим насељима је било знатно мање од половине женске популације у фертилном контингенту, док је било насеља где је тек нешто више од трећине жена у фертилном контингенту (Добри-

Табела 6. Контингент фертилног становништва у општини**Table 6.** *Contingent fertile population in the municipality*

Година пописа	Број	%
1953.	8.260	50,4
1971.	8.441	52,1
1981.	6.932	46,3
1991.	5.912	43,7
2002.	4.935	42,0

ца 34,7%, Нови Козјак 36,6%, Николинци 37,1% и Иланца 37,5%). У Алибунару и Банатском Карловцу је било око 45% жена у фертилном контингенту.

Контингент радно способног становништва – Наведени контингент је карактеристичан по томе што обухвата не само запослени део, већ и оне који би по годишту могли бити радно способни. Ту је укључена мушка популација између 15 и 64 године и женска популација између 15 и 59 година. Анализа кретања величине радног контингента је посебно значајна за сагледавање демографских оквира понуде радне снаге. Остварене промене у економској активности по старости условили су да преко 90% активног становништва буде у радно способном узрасту, што указује на све мање радно ангажовање лица старијих од 60, односно 65 година, као и занемарљиво учешће млађих од 15 година у радној снази. Сходно променама у популацији Општине и овде је евидентно смањење посматраног контингента. Највећи удео у укупном становништву овај контингент је имао 1981. године, 66,1%. Међутим, до 2002. године удео је опао на 60,5%, а апсолутни број је у константном паду од 1971. године. Ова чињеница је очигледан показатељ тенденције исељавања радно способног становништва, посебно млађег становништва, али и релативно велика заступљеност старијег становништва.

По попису 1961. године највише радно способног становништва је било у насељу Банатски Карловац (69,1%), док се у осталим насељима тај удео кретао око општинског просека. По попис 2002. године најмањи удео радног контингента је био у насељима Локве (54,2%), Добрица (56,1%) и Иланца (56,5%), а више од општинског просека је било у насељима Алибунар (63,7%), Банатски Карловац (63,3%) и Јаношик (62,9%).

Табела 7. Радни контингент у општини**Table 7.** *Labor force in the municipality*

Година пописа	Број	%
1953.	20.563	64,7
1971.	20.717	65,1
1981.	19.422	66,1
1991.	16.824	63,4
2002.	13.887	60,5

ЗАКЉУЧАК

Већ три деценије, Војводина се сусреће са интензивним процесом депопулације. Овај процес је започео и раније, седамдесетих година, међутим, од деведесетих година, тај процес је много интензивнији него раније. Настао је као последица економских проблема и ратних дешавања. Значи, несигурна економска ситуација и физички опстанак на овим просторима узроковали су велики одлив становника са ових простора, као и интензиван раст стопа морталитета. Из Војводине је током деведесетих година 20. и почетком 21. века (1991-2001) отишло 30.795 лица. У том истом периоду је из Србије одсељено 192.945 лица, што је чинило 2,5% популације Србије са пописа 1991. године. Током шездесетих година није био тако велики одлив становника из Србије и Војводине, али се тај процес појачава већ седамдесетих и осамдесетих година, да би кулминирао у последњој деценији 20. века и у првој деценији 21. века. Процес одсељавања прати и смањење природног прираштаја тако да је депопулација од седамдесетих година све присутнија. Мали број имиграната унутар општине или из других општина Војводине не могу да компензују тај велики губитак становника.

Последица депопулације је промена стања контингента становништва. Смањење удела школског, радног и фертилног контингента имају утицаја на даљи друштвени развој општине Алибунар.

Неповољан географски положај и лоша привредна ситуација не указују на неки бржи демографски опоравак саме општине. Пољопривреда би могла бити карика која ће повезати и доводити становништво на овај простор, али пољубљана пољопривредна производња и у Војводини и у Србији не обећавају да ће у скороје време доћи до тога.

ЛИТЕРАТУРА

- Бубало-Живковић, М., Плавша, Ј. (2001): Утицај избеглица на промене природног кретања становништва у Срему. *Зборник радова Мајице српске за друштвене науке*, св. 110-111, стр. 215-224.
- Bubalo-Živković, Milka (2003): Stages of Demographic Age in Banat Settlements. *Geographica Pannonica*, No 7, pp. 31-33.
- Bubalo Živković, M., Djurdjev, B. S., Dragin, A. (2008): The ageing of Vojvodina's population between 1953 and 2002 with reference to middle adulthood and ageing index. *Geographica Pannonica*, No 12/1, pp. 39-44.
- Бубало-Живковић, М., Ђерчан, Б. (2010): Демографске карактеристике војвођанских насеља у гравитационој зони Београда. *Зборник Мајице српске за друштвене науке*, бр. 131, стр. 269-278.
- Група аутора (1997): *Ојштина Бачка Паланка*. Географске монографије војвођанских општина, Универзитет у Новом Саду, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад.

- Ђурђевић, Б. С., Бубало, М. (1997): Природно кретање становништва Срема. *Зборник Мајнице српске за друштвене науке*, бр. 102-103, стр. 191-199.
- Ивков, А., Бубало-Живковић, М., Пашић, М. (2010): Промене броја становника Баната крајем XX века, са освртом на пограничне општине. *Зборник Мајнице српске за друштвене науке*, бр. 131, стр. 305-317.
- Јужнобанатски округ (1997): Економика, Београд.
- Кицошевић, С., Бубало-Живковић, М., Ивков-Џигурски, А. (2006): *Становништво Баната*. Департаман за географију, туризам и хотелијерство, ПМФ, Нови Сад.
- Plavša, J., Bubalo-Živković, M. (2002): Migrations in Banat from World War II to 1996, *Geographica Rannonica*, No 6, pp. 24-28.
- Републички завод за статистику (2004): *Попис становништва, домаћинстава и стана у 2002. години, књ. 9, Упоредни преглед броја становника 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991 и 2002*. Београд.
- Републички завод за статистику: *Поседна обрада података по годинама одсељавања из Србије 2009. година*. Београд.
- Републички завод за статистику (2011): *Попис становништва, домаћинстава и стана у Републици Србији 2011, први резултати*. Републички завод за статистику, Београд.
- Савезни завод за статистику: *Попис становништва, стана и домаћинстава 1991*. Београд.
- Ђурчић, С. (1996): *Број становника Војводине*. Матица српска, Нови Сад.
- Ђурчић, С. (2010): *Насеља Војводине – географска синџеза*. Матица српска, Нови Сад.